

help of methods of variation statistics. The sample average (M), dispersion, mean error (m) were calculated.

Keywords: *visual gnozis, perceptivno-kognitivnye functions, children with intellectual insufficiency, level of informing, objective psichofiziologicheskie parameters of estimation of the state of visuognozis.*

Шевцова Я.В. Методы оценки зрительного восприятия и уровня перцептивно – когнитивного развития у детей с умственной отсталостью

Аннотация. В статье представлено анализ результатов самостоятельного экспериментального исследования уровня информативности зрительного восприятия у детей младшего школьного возраста с умственной отсталостью и с сохранным интеллектуальным развитием. В организаций психофизиологического исследования нами использован комплекс психофизиологического тестирования детей в состав которого входят методики; тест «Сенсомоторные реакции» и «Зашумленные фигуры». Количественные и качественные показатели были проанализированы с помощью методов вариационной статистики. Определено среднее значение показателей (M), величину средней ошибки ($\pm m$).

Ключевые слова: *зрительное восприятие, перцептивно-когнитивное развитие, дети с умственной отсталостью, уровень информативности, объективные психофизиологические параметры, сенсомоторные реакции, зашумленные фигуры*

УДК 371:37.032

Яковлева С.Д.

Навчальна діяльність як головна умова формування особистості учня

Анотація. Представлені теоретичні положення навчальної діяльності як головної умови формування особистості учнів. Розглянуто діяльність як основу становлення інтелекту, процесу який сприяє удосконаленню та розвитку здібностей, активізує перехід зони найближчого розвитку в зону актуального розвитку, коли підтримка учителя допомагає розкритися внутрішній активності дитини, підвищує рівень її самостійності тобто формує особистість.

Ключові слова: *навчальна діяльність, розвиток особистості, концепція загальної середньої освіти.*

Навчальна діяльність – це діяльність, у якій провідним мотивом виступає пізнавальний інтерес, зокрема розглядається як основа становлення інтелекту психічного розвитку індивіда та виступає як провідна діяльність у шкільний період, частина цілісного і повнокровного життя, що, переважно, формується в школі. Згодом навчальна діяльність перетворюється у свідому, самостійну, організовану діяльність самого учня [8].

Відповідно до уявлень психологів (С. Рубінштейн, О. Леонтьєв, Г. Костюк та ін.) розвиток психіки особистості відбувається в діяльності [8].

Р. Немов розглядає навчальну діяльність як процес, в результаті якого людина набуває нові або змінює існуючі в неї знання, уміння та навички, удосконалює й розвиває свої здібності.

Як доведено Д. Ельконіним, «навчальна діяльність» є передусім така діяльність, в результаті якої відбуваються зміни в самому учневі, тобто її наслідком, продуктом є ті зміни, які сталися в ході її виконання в самому суб'єктові» [9]. В такому розумінні навчальна діяльність відрізняється від будь-якої іншої діяльності учня (ігрової, трудової) тим, що вона не лише об'єктивно спрямована на формування особистості школяра, як і всі інші види діяльності, але і суб'єктивно спрямована (цілеспрямована) на це. Якщо мотивами інших видів діяльності школяра в навчальному процесі можуть бути мотиви оцінки, змагання, то мотивом навчальної діяльності в розумінні Д. Ельконіна може бути тільки навчально-пізнавальний мотив. У такій навчальній діяльності учень свідомо ставить перед собою ті ж цілі, які стоять нині перед школою, тобто, зрештою, виховати себе розвиненою і соціально зрілою особою.

Отже, в процесі навчальної діяльності, на думку Д. Ельконіна, відбуваються зміни й формування особистості, тобто навчальна діяльність є однією з головних умов формування особистості учня [9].

Розвиток особистості дитини – складний, багатоплановий процес засвоєння нею суспільно-історичного досвіду, переважно у навчальній діяльності, в ході якої відбуваються постійні зміни у її фізичній, соціальній, моральній та інших сферах. Динаміка розвитку особистості з нормальним і порушеним розвитком підпорядкована єдиним загальним закономірностям, але кожен вид порушення вносить свої корективи, що впливає на ступінь вираженості порушень окремих психічних процесів і функцій, вікових і компенсаторних можливостей. Єдиним критерієм – чи є дитина в навчальній діяльності суб'єктом чи об'єктом, можна судити про вид навчання: якщо є навчальним суб'єктом – це розвиваюче навчання, якщо об'єктом – це не розвиваюче навчання. Не учитель учить учня, а учень – сам себе. А місія учителя полягає тільки в одному – допомогти йому вчитися себе. Саме, навчання активізує перехід зони найближчого розвитку в зону актуального розвитку, коли підтримка учителя допомагає розкритися внутрішній активності дитини, підвищує рівень її самостійності. Так процес становлення дитини як суб'єкта набуває усвідомленого й цілеспрямованого характеру, а навчальна діяльність – виступає істотним моментом, провідною умовою становлення учня як особистості, що дозволяє назвати навчання розвиваючим. Теорія навчальної діяльності Д. Ельконіна і В. Давидова або теорія розвиваючого навчання вказує, що одиницею навчальної діяльності є «навчальне завдання», вирішення якого перетворить не лише предмет, на який впливає суб'єкт діяльності (учень), а самого учня, формуючи його знання, уміння, навички, погляди, світогляд [9].

Отже, визнання учнів з нормативним і порушеним розвитком суб'єктом цілеспрямованої навчальної діяльності є умовою формування особистості й основною формою включення в суспільне життя.

За динамічною моделлю особистості К.Платонова, ми розглядаємо такі два фундаментальних складника, як: соціально зумовлені підструктури особистості та біологічно зумовлені підструктури особистості. Соціально зумовлені підструктури охоплюють такі складники, як: спрямованість (потреби, інтереси, ідеали, переконання, характер); соціальний досвід (знання, навички, вміння, звички) та частково – індивідуальні особливості здібностей особистості. Біологічно зумовлена підструктура охоплює вроджені біологічні особливості (темперамент, тип нервової системи, стать,

вік), а також (разом із соціально зумовленими підструктурами) впливає на формування індивідуальних особливостей здібностей особистості. Дослідником визначено, що головною спрямованістю психолого-педагогічного впливу на соціально зумовлені підструктури особистості є виховання та навчання, тоді як вплив на біологічно зумовлені підструктури здійснюється шляхом тренування [7].

В. Давидов визначав, що навчальна діяльність – це *засвоєння* теоретичних (наукових) *знань*, а формування навчальної діяльності – це *формування уміння вчитися* самостійно і творчо й головним результатом навчальної діяльності повинно стати уміння мислити на основі наукових знань, а завдання учителя, не давати готові знання, а навчити учнів вчитися, самостійно орієнтуватися в інформації. Необхідно розрізнати звичайне термін «навчальної діяльності» та «навчальну діяльність за Д. Ельконіним», останнє називають *«цілеспрямованою навчальною діяльністю»*.

За Д. Ельконіним, – це провідний тип діяльності в молодшому шкільному віці, що наповнюється власним діяльнісним змістом, зокрема зміна самого діючого суб'єкта – учня – відбудеться за умови організації цілеспрямованої навчальної діяльності, тобто формування особистості учня відбувається лише за умови *наявності цілеспрямованої навчальної діяльності, яку необхідно організувати вчителів*[9].

Отже, навчальна діяльність і формування особистості дитини в умовах навчально-виховного процесу освітнього закладу є взаємозумовленими, нерозривними психолого-педагогічними процесами.

Концепція загальної середньої освіти передбачає нову модель педагогічного процесу, який ґрунтується на «багатокомпонентному, варіативному змісті освіти, вікових, індивідуальних особистісних нормах розвитку учнів, застосуванні особистісно-орієнтованих педагогічних систем, діагностичних і стимулюючих форм контролю й оцінювання досягнень учнів у різних видах навчальної діяльності»[4].

Мотиваційною основою концепції освіти і виховання розумово відсталих дітей, як вважають дослідники, є необхідність глибокого осмислення сучасної теорії і практики освіти, навчання та виховання дітей з розумовою недостатністю, з підготовкою їх до самостійного життя, що ґрунтується на потребах їх соціалізації [3].

В.В. Давидов та А.К. Маркова (1981), визначаючи концепцію навчальної діяльності школярів вважають за необхідне продовжувати детальне вивчення її структури у зв'язку з психічним розвитком школярів для формування умов навчальної діяльності у різні вікові періоди [2]. Єдина концепція спеціального стандарту Росії дітей з обмеженими можливостями здоров'я (за редакцією М.М. Малофєєва) розглядає два взаємозв'язаних та взаємодоповнюючих компоненти: «академічний» та «життєвої компетенції», які визначають кінцевий рівень та умови одержання освіти [6] й адаптація дитини в процесі психічного розвитку забезпечується поетапно, а можливість довільної регуляції психічних процесів залежить від ступеня зрілості певних функціональних мозкових систем, які пов'язані з лівою лобовою долею півкуль головного мозку як програмного блоку [7].

Теорія спеціального виховання і навчання пов'язана з загальною і спеціальною педагогікою та психологією, з медико-педагогічними основами дефектології (загальна невропатологія, психопатологія, анатомія, психофізіологія і патологія органів зору, слуху, мовлення, клініка розумової відсталості), окремими

спеціальними методиками, але в центрі наук стоїть цілісна особистість дитини і слугує первинною точкою, яка зв'яже в єдність комплекс відомостей про себе, про перелічені вище науки, тощо.

Ця обставина і визначає комплексність і системність науки про навчання, як основи організації навчальної діяльності дітей з вадами розвитку різних нозологічних груп, а питання про вибір правильних шляхів, відповідного змісту, ефективних форм і методів навчання в спеціальній школі є однією з центральних проблем цих підходів.

Теоретико-методологічні основи впливу на розвиток та навчання дітей з особливими освітніми передбачають поєднання наукових підходів, урахування характеру закономірностей психофізіологічних функцій, психічних процесів та емоційно-поведінкових реакцій молодших школярів з порушенням психофізичного розвитку (рис.1).

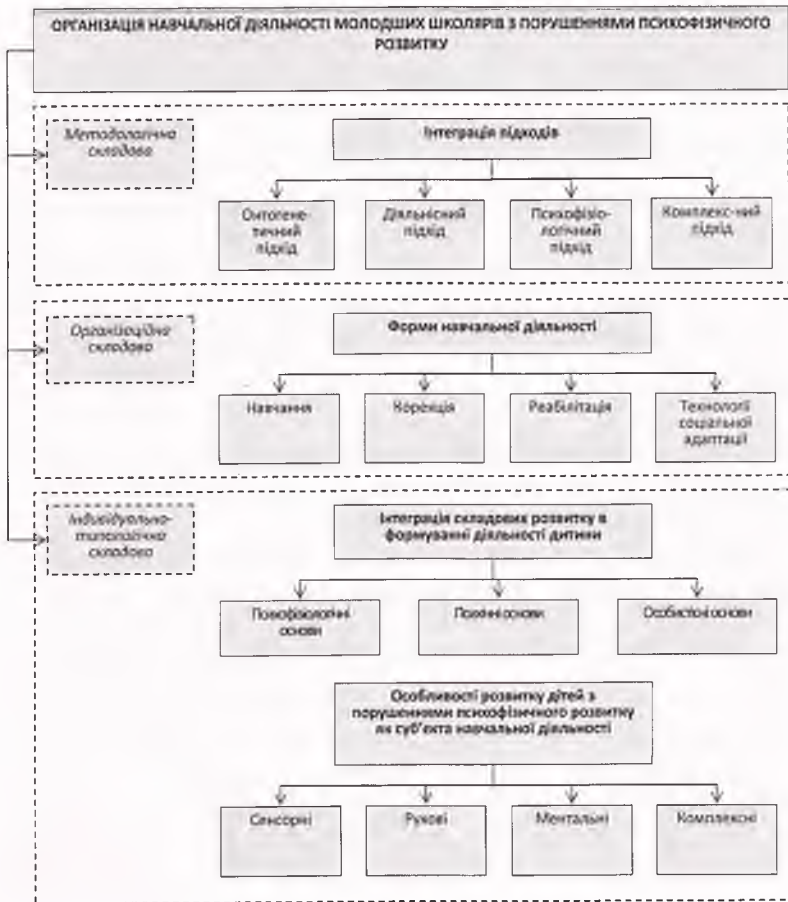

Рис. 1. Теоретична модель організації навчальної діяльності молодших школярів з порушенням психофізичного розвитку

Структура діяльності, основною характеристикою якої є предметність, розкрита у роботах О.Н. Леонтьєва, де автор показує світ у процесі розвитку, надаючи предмету діяльності певної мотивації, що спонукає дії і спричиняє досягнення мети [5]. Діяльнісний підхід враховує діяльність дітей молодшого шкільного віку різних нозологічних груп з порушенням психофізичного розвитку відповідно до стану їх нервової системи та психічних процесів та сприяє становленню особистості. В той же час необхідним є комплексний підхід до розвитку дитини. Саме це відображено у роботах Л.С. Виготського, який писав, що треба «...основуватися на длительном наблюдении ребенка в процессе воспитания, на педагогическом эксперименте...»[1,31].

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED):

1. Выготский, Л. С. Собрание сочинений. В 6 томах. Т. 5. Основы дефектологии / под ред. Т. А. Власовой. – М. : Педагогика, 1983. – 368 с.
Vygotsky, L.S. (1983). *Sobranie sochinenij*. V 6 tomah. T. 5. *Osnovy defektologii* / pod red. T. A. Vlasovoj. – Moskva: Pedagogika (Collected Works. In 6 volumes. T. 5. The fundamentals of defectology). Moscow: Pedagogy (In Russian).
2. Давыдов, В.В. Концепция учебной деятельности школьников / В.В. Давыдов, А. К. Маркова // *Вопр. психолог.* – 1981. – № 6. – С.12-26.
Davydov, V.V. (1981). *Konceptcija uchebnoj dejatelnosti shkolnikov* (The concept of educational activity of schoolboys). *Vopr. Psiholog*, 6, pp. 12-26 (In Russian).
3. Еременко, И. Г. Познавательные возможности учащихся вспомогательной школы / И.Г. Еременко. – К.: Рад.шк., 1972. –129 с.
Eremenko I.G. (1972). *Poznavatelnye vozmozhnosti uchashhihsja vspomogatelnoj shkoly* (Cognitive capabilities of students of the special school). Kiev: Rad.shk (In Russian).
4. Концепция интегрированного обучения лиц с ограниченными возможностями // *Воспит. и обуч. детей с нарушен.развития.* – 2004. – № 2. – С3-6.
Konceptcija integrirovannogo obuchenija lic s ogranichennymi vozmozhnostjami (2004). *The concept of integrated education of persons with disabilities. Vospit. i obuch. detej s narushen.razvitija*. 2, pp. 3-6. (In Russian).
5. Леонова, А.Б. Функциональные состояния человека в трудовой деятельности / А.Б. Леонова, В.И. Медведев. – М. : Изд-во Московского ун-та, 1981. – 112 с.
Leonova A.B. (1981). *Funkcionalnye sostojanija cheloveka v trudovoj dejatelnosti* (The functional state of the person in the employment). Moskva: Izd-vo Moskovskogo un-ta (In Russian).
6. Малофеев, Н.Н. Специальный Федеральный государственный стандарт общего образования детей с ограниченными возможностями здоровья: основные положения концепции/ Н. Н. Малофеев // *Дефектология.* – 2009. – № 1. – С.5-15.

Malofeev N.N. (2009). Specialnyj Federalnyj gosudarstvennyj standart obshhego obrazovaniya detej s ogranichennymi vozmozhnostjami zdorovja: osnovnye polozenija koncepcii (Special Federal State standard of general education of children with disabilities: basic concept). *Defectology*, 1, pp. 5-15 (In Russian).

7. Пидкасистий, П.И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении: теоретико-экспериментальное исследование / П. И. Пидкасистий. – М. : Педагогика, 1980. – 240 с.

Pidkasistyj P.I. (1980). Samostojatel'naja poznavatel'naja dejatel'nost' shkolnikov v obuchenii: teoretiko-jeksperimental'noe issledovanie (Independent informative activity of schoolboys in training: theoretical and experimental research). Moskva: Pedahohyka (In Russian).

8. Рубинштейн, С.Я. Основы общей психологии/ С.Я. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2002. – 720 с.

Rubinstein, S.J. (2002). Osnovy obshhej psihologii (Fundamentals of General Psychology) Sankt-Petersburg: Piter (In Russian).

9. Эльконин, Д.Б. Психология обучения младшего школьника / Д.Б.Эльконин. – М.: Знание, 1974. – 64 с.

Elkonin D.B. (1974). Psykholohyia obucheniya mladsheho shkolnyka (Psychology of training of younger schoolboys). Moskva: Znanye (In Russian).

Yakovleva S.D. Educational activity as critical conditions for a student's personality

The theoretical position of educational activity as a basic condition for the formation of the schoolboy. Training activities of the child with disabilities is subject to the general laws, but every kind of violation brings about changes affecting the state of the mental processes and functions, age and compensatory possibilities. Training activities in the sense of identity formation involves the formation of the ability to learn independently and creatively navigate the information provided. This process helps to activate the transition zone of proximal development zone's actual development, when support teacher helps open up the internal activity of the child, it increases the level of independence. Training activities and the formation of the individual in the educational process are interdependent, inseparable psychological and pedagogical processes. *Keywords: educational activity, personal development, the concept of secondary education.*

Яковлева С.Д. Учебная деятельность как основное условие формирования личности ученика

Аннотация. Представлены теоретические положения учебной деятельности как основного условия формирования личности ученика. Рассмотрено деятельность как основу становления интеллекта, процесса, который способствует усовершенствованию и развитию способностей, активизирует переход зоны ближайшего развития в зону актуального развития, когда поддержка учителя помогает раскрыться внутренней активности ребенка, повышает уровень ее самостоятельности, то есть формирует личность.

Ключевые слова: учебная деятельность, развитие личности, концепция среднего образования.